

Kazdová, Eliška

**Hrob H12 s vypíchanou keramikou a červeným barvivem z
Těšetic-Kyjovic**

*Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada
archeologicko-klasická. 1989-1990, vol. 38-39, iss. E34-35, pp. 127-141*

ISBN 80-210-0167-4

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109511>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ELIŠKA KAZDOVÁ

HROB H 12 S VYPÍCHANOU KERAMIKOU A ČERVENÝM BARVIVEM Z TĚSETIC-KYJOVIC

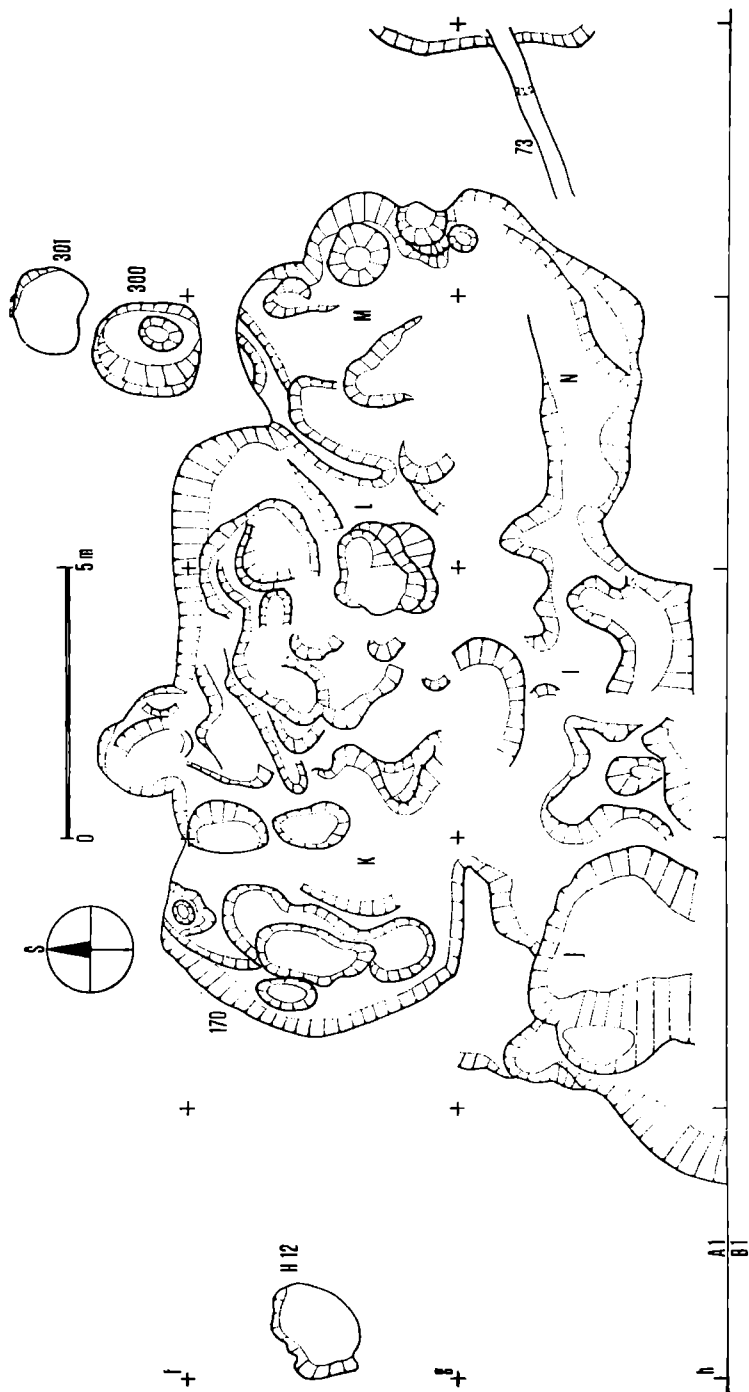
V jihozápadní části systematicky zkoumané plochy A 1 byl objeven v roce 1987 hrob lidu s vypíchanou keramikou. Za dvacetileté výzkumné období v Těšeticích-Kyjovicích byly nalezeny a publikovány čtyři hrobové celky, označené H 2, H 5, H 7 a H 10 (KAZDOVÁ—LORENCOVÁ 1985). Pátý hrob, označený H 12, je však mimořádně pozoruhodný jak z hlediska zvláštních milodarů, tak z hlediska stavu a uložení lidských kostrových pozůstatků.

NÁLEZOVÉ OKOLNOSTI

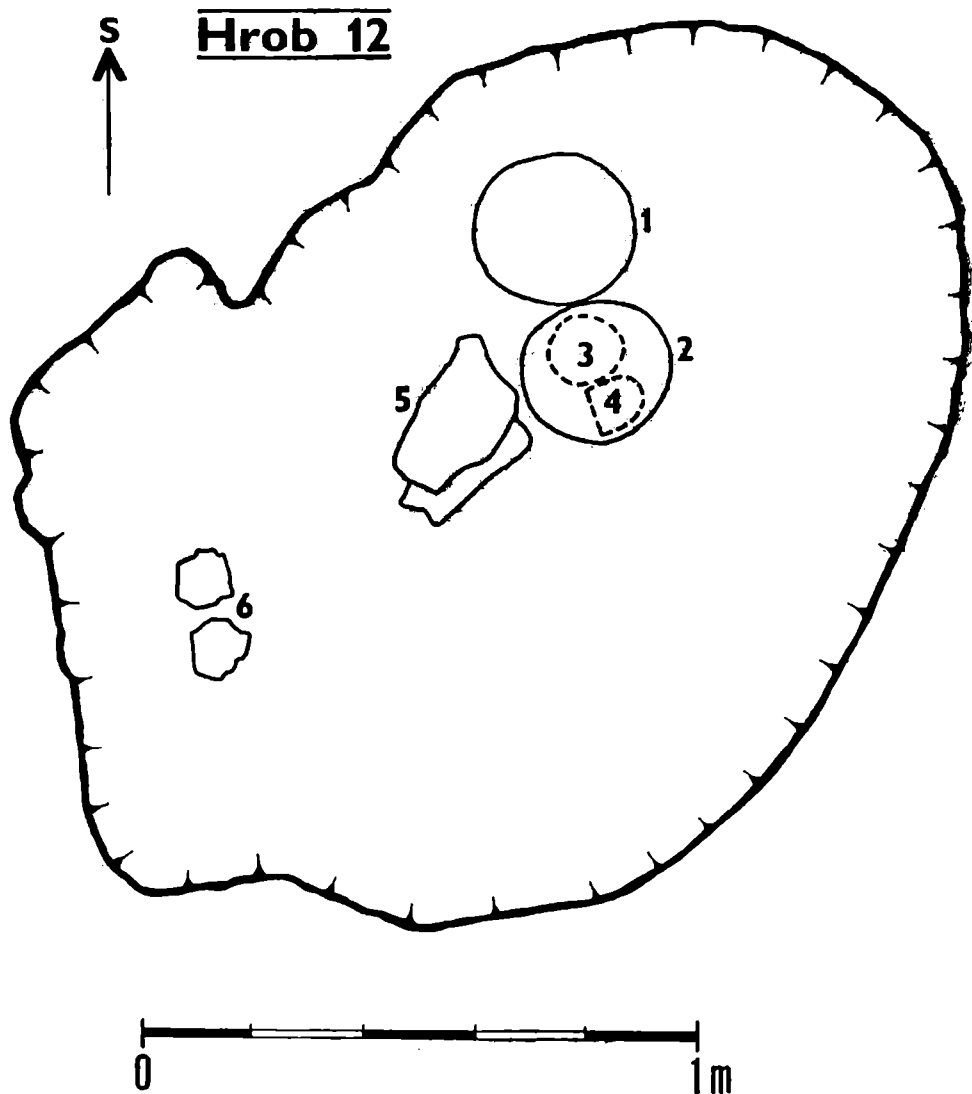
Po odhrnutí ornice se vyrýsoval ve čtverci 2g nevelký objekt přibližně oválného tvaru s tmavou výplní. Nedaleko jeho jihovýchodního okraje byla vyhloubena severozápadní část rozsáhlého lengyelského hliníku — obj. 170 (obr. 1; tab. VII). Jiné jámy se v nejbližším okolí hrobu nevy-skytovaly; severním směrem až k hranici sektoru A 1 zůstal prostor zcela prázdný.

Již přímo na povrchu objektu se nacházely zlomky vypíchané keramiky a drobné fragmenty silně poškozených kostí. Na zarovnaném sprašovém podloží v relativní hloubce rh P se objekt jevil jako běžná sídlištní jáma, proto byl původně označen číslem 305, neboť na hrobový celek se ještě nedalo usuzovat. Až po odebrání vrchní části výplně a snížení úrovně o 10 cm se objevily větší zlomky lidských kostí a nápadné shluky keramiky z několika původně celých nádob (tab. VII, VIII).

Barevnost výplně se odlišovala jak plošně horizontálně, tak i vertikálně s rostoucí hloubkou. Rovněž struktura zásypu se lokálně měnila. V severní třetině jámy měl zásyp světle hnědé zbarvení s bílými skvrnami po vápenatých konkrecích, zatímco uprostřed a v jihozápadní části měla tmavošedá až černá výplň silně humózní charakter. Navíc byla prostoupena množstvím mazanice, jejíž větší nakupení o ploše 60 × 50 cm se

Obr. 1. Těšetice-Kyjovice. Jihozápadní okraj sektoru A 1 s nejbližším okolím hrobu H12.

Obr. 2. Těšetice-Kyjovice. Půdorys hrobu H₁₂ s vyznačenou polohou keramických nádob (1—6).

vytvořilo při západním okraji jámy. Ve svislém směru se projevila výrazná změna ve složení výplně od rh 20 cm dolů ke dnu jámy, kde se nacházel homogenní sypký zásyp světle béžového zbarvení.

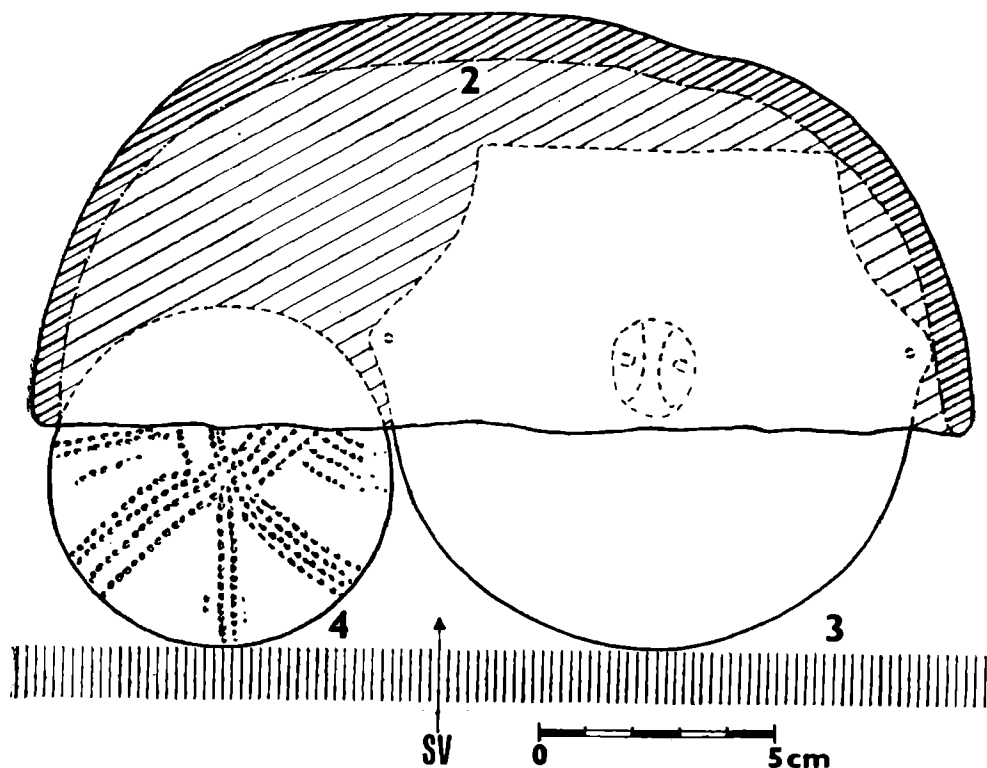
Po odstranění horní vrstvy antropogenního sedimentu získal obrys jámy přibližně oválný tvar s delší osou ve směru SV-JZ (obr. 2; tab. VII). Na západní straně narušil průběh oválu nevelký obdélný výběžek, rovněž pravidelnost jižního obvodu byla porušena mírným zvlněním.

Rozměry: d 184 cm; š 155 cm. Hrobový inventář zasahoval nejhloběji

do rh max. 21 cm. Vlastní jáma pak ještě pokračovala do rh 40 cm, lokálně (zcela bez nálezů) až do rh 50 cm.

Větší část hrobové výbavy byla uložena přibližně v delší ose objektu nad středem jámy v rh do 20 cm. Zde byly umístěny těsně vedle sebe na malé ploše nejméně čtyři nádoby (obr. 2; tab. IX:1). Při jižním okraji jámy v rh 10 cm ležely zlomky silnostěnné keramiky bez výzdoby, se skupené do dvou míst. Kromě toho uvedená horní vrstva obsahovala několik dalších rozptýlených střepů, dva kusy štípané industrie a čtyři zvířecí kosti, z nichž jedna byla značně přepálená, lesklého šedočerného zbarvení.

Lidské kosterní pozůstatky na povrchu objektu byly silně poškozeny a měly podobu drobcí se tříště. Po pečlivém plošném odkryvu se podařilo zachránit část lebeční kosti, zlomky žeber, několik fragmentů z dlouhých kostí, článek prstu z dolní končetiny, úlomek ulny (podrobně viz antropologický posudek M. DOČKALOVÉ). Torzovitě zachovalé pozůstatky lidských skeletů byly dislokovány; nic nenasvědčuje tomu, že by některé kosti zůstaly v původní anatomické poloze (tab. VIII).

Obr. 3. Těšetice-Kyjovice. Hrob H₁₂. Rekonstrukce nálezové situace: nádoby (3,4) překryty miskou (2).

Po vyjmutí kotlovité nádoby (1) uložené okrajem dolů (tab. IX:1) se přikročilo k preparaci misky (2), která byla rovněž obrácena dnem vzhůru (tab. IX:1). Pod ní se našly uschovány jako pod pokličkou další dvě menší nádobky (obr. 3; tab. IX:2, X:2). Nezdobená se čtyřmi výčnělky (3) stála blíže k pravému okraji misky (tab. IX:2) a vedle ní ležel na boku malý válcovitý pohárek (4) zdobený vypíchanou ornamentací (obr. 5:2; tab. X:2, XII:1). Nádobka (3) byla naplněna a v jejím hrdle těsně pod okrajem spočíval silnostěnný střep zakrývající vlastní obsah (tab. X:1,2). Jak se později ukázalo, nebyl tam vložen záměrně, ale propadl do hrdla druhotně z rozbitého dna převrácené misky. Nádobka (3) obsahovala červené přírodní barvivo, které vyplňovalo prakticky celý její objem až asi 5 mm pod okraj (obr. 5:1; tab. XI:1). Pigment nebyl sypký, ale po odstranění střepů keramiky zůstal zformován podle jejího tvaru (tab. XI:2). Pouze ode dna odpadlo menší množství červeného prášku působením kořenového systému rostlin.

Drobný pohárek (4), značně poškozený, rozlámaný na mnoho malých zlomků, se našel položený na boku těsně u těla předchozí nádoby (obr. 3; tab. X:2). Mezi jeho střepy byla drobkovitá hlinitá výplň, v níž se ojediněle vyskytovaly nepatrné zuhelnatělé částičky (vzorek odebrán na rozbor).

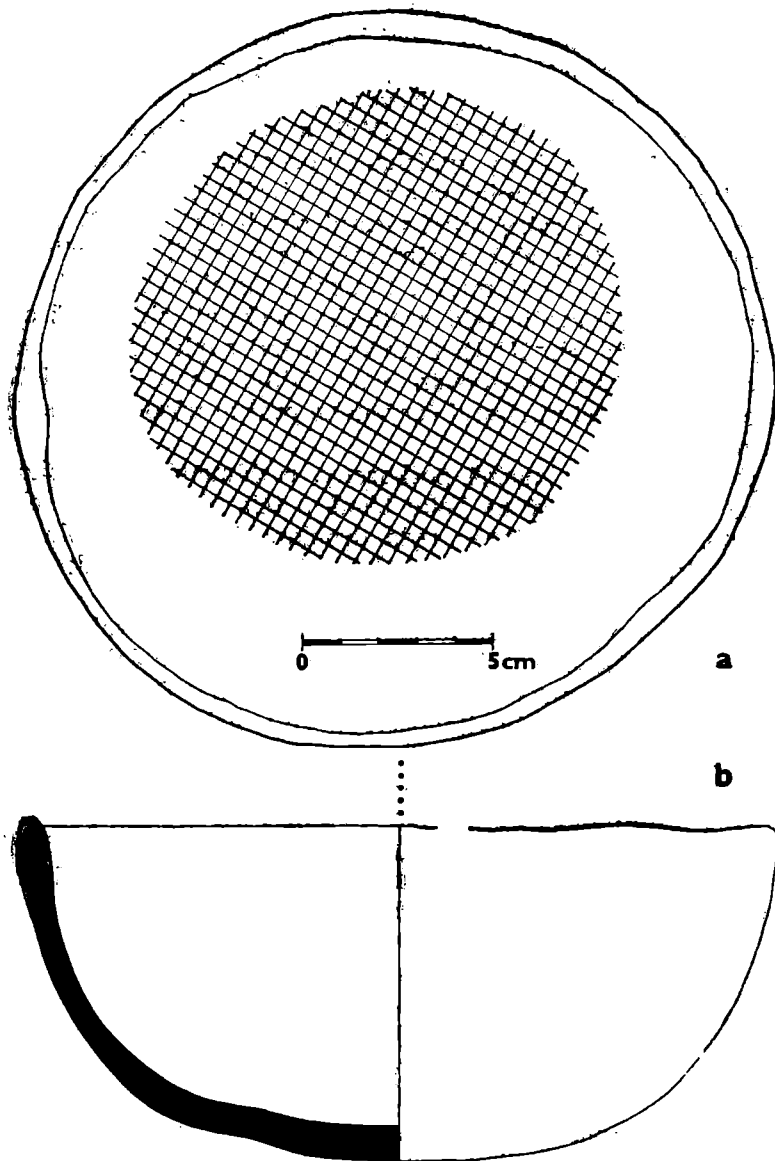
Černá nádoba s vypíchanou ornamentací (5) se zachovala jen v několika rozdrčených částech (tab. IX:1). Její původní poloha v hrobovém celku je pouze pravděpodobná (obr. 2; tab. X:1,2). Dále jižním směrem ležely střepy z většího kotlovitého tvaru (6) v několika vrstvách na mazanici (tab. X:1).

Po vyzvednutí keramiky a ojedinělých kostí, sahajících maximálně do výšky 21 cm, se ještě hlouběji našla jen mazanice při západním okraji jámy. S výjimkou dvou zlomků keramiky byla jednodílná světle béžová výplň v rozměru 20—40 cm sterilní. Ze zásypu studovaného objektu bylo odebráno celkem 6 vzorků na další speciální rozbor.

POPIS NÁLEZŮ

1. Hrubší kotlovitá nádoba (1) s nedochovanou spodní částí v důsledku původního uložení (tab. VIII, IX:1). Tvar je slepen z více než 60 zlomků různé velikosti (obr. 5:3). Keramická hmota obsahuje příměs středozrných i větších kamének a drobné šupinky slídy. Povrch nese stopy dřelých úprav — celkově je modelován jen zběžně s řadou nerovností. Barevnost vnějšího povrchu je proměnlivá (hnědá a šedá při okraji, cihlově oranžová na výdutí), zatímco vnitřní povrch má všude jednodílné šedé zbarvení. Rozměry: \varnothing okraje 220 (mm); v dochované části 210; v pleci 160. Na maximální výduti je jeden svisle protáhlý výčnělek (při okraji nebyl žádný).

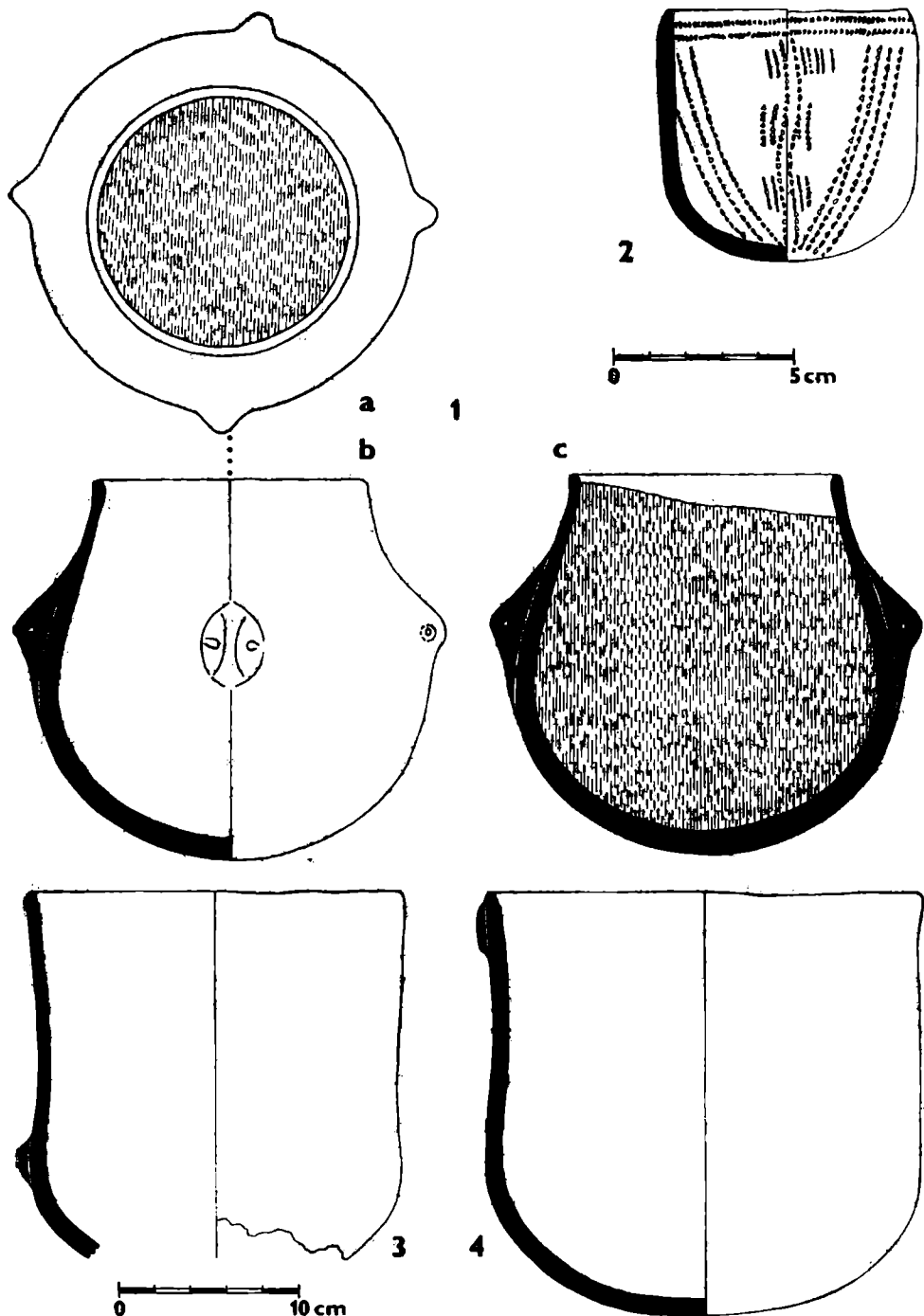
2. Miska (2) — sekundárně rozbitá asi na 40 kusů, polokulovitá, mírně asymetrická s oblým dnem (obr. 3,4). Při okraji má evidentní nezahlazené dodatečné nastavení chybějícího keramického těsta. Materiál je středozrný, ojediněle s kaménky až 8 mm, makroskopicky zcela bez slídy. Vnější povrch je o stupeň drsnější než

Obr. 4. Těšetice-Kyjovice. Hroš H₁₃. Tvar misky. Mřížování je vymezen rozsah tmavé kruhové skvrny na vnitřním povrchu.

vnitřní, který je vyhlazen. Barevnost je vně i uvnitř stejná: pod okrajem světle hnědá až cihlově oranžová; ve spodní části misky je nápadná, poněkud excentricky položená tmavošedá skvrna pravidelného kruhového tvaru, uvnitř o \varnothing 128 (obr. 4a), vně o \varnothing 170. Bez výzdoby. Rozměry: \varnothing okraje 197 až 202; v 91 až 97.

3. Nádobka s téměř polokulovitou výdutí, s nízkými zúženými plecemi, s oblou spodní částí bez naznačeného dna (3). Na max. výdutí jsou čtyři vodorovně perforované výčnělky (obr. 5:1; tab. XI:1,2). Keramická hmota je jemná, plavená, bez

Obr. 5. Těšetice-Kyjovice. Keramika z hrobu H₂. 1 — nádobka s červeným barvivem; 2 — pohárek; 3,4 — kotlovité nádoby.

zrnité příměsí. Makroskopicky jsou zřetelné pravidelně rozptýlené drobné částičky slídy. Povrch je pečlivě vyhlazen, místy dosahuje lesku. Vespod je světle šedoběžový, v horní části tmavošedý. Kromě plastických výčnělků bez výzdoby. Rozměry: Ø okraje 74; Ø výdutě 104; v 110. Nádobka obsahovala 558 g silně koncentrovaného jemného pigmentu karmínově červeného zbarvení (tab. XI:2). Rentgenové snímky potvrdily, že se uvnitř pigmentu nenachází žádný drobný milodar. Po vynětí barviva zůstal na vnitřním povrchu keramiky souvislý asi 1—2 mm silný červený nános. Vzorek byl odeslán na speciální rozborů do Ústavu geologie a geotechniky ČSAV v Praze.

4. Zdobený pohárek s oblým dnem (4), částečně doplněn sádrou (obr. 5:2; tab. XII:1). Materiál jemný, bez příměsí. Povrch rovný, vně i uvnitř vyhlazený, šedo-hnědý, hnědý. Stopy barviva nezjištěny. Rozměry: Ø okraje 69; v 75. Výzdoba je provedena vpichy různého tvaru a odlišné velikosti: při okraji jsou dvě řady hustě kladených drobných vpichů. Hlavní motiv sestává z větších, nestejně hlubokých, špičatě oválných a trojúhelníkových otisků. Vedlejší motivy (mezi šikmými liniemi) jsou opět z velmi jemných hustě řazených vpichů — téměř bez záseků. Na centrální ornamentaci bylo použito krokvicových prvků oddělených svislým mezimotivem (tab. XII:1). Doplnkové motivy jsou každý jiný — vzdáleně připomínají modifikace T-motivu.

5. Výduť a část hrdla z větší silnostěnné zdobené hruškovité nádoby (5) (obr. 6). Materiál je plavený s rovnoměrně rozptýlenými šupinkami slídy. Vnější i vnitřní povrch je jemně modelovaný, vně hlazený, matný. Rozměry: Ø okraje 178; v do-chov. 190. Výzdoba je provedena dvojhrotým nástrojem. Vpichy jsou místy setřené, většinou špičatě oválné, šípkovité až trojúhelníkovité. Hlavní motiv tvoří krokvice z 12 až 14 řad vpichů, z vnější strany lemovaná šikmými třásněmi, které se vysky-tují také na okraji. Pod okrajem je širší vodorovný pruh (10 řad), na jednom místě přerušený izolovanými čtveřicemi vpichů (obr. 6:1). Vedlejší spojovací motiv na těle nádoby nelze rekonstruovat. Na výduťi je zachován 1 drobný mírně asymetrický výčnělek (obr. 6:2).

6. Téměř celá, částečně doplněná silnostěnná kotlovitá nádoba (6) s rovnými stě-nami a oblým dnem (obr. 5:4). Materiál středozrný, s ojedinělými šupinkami slídy. Povrch rovný, hladký, vně matný, světle hnědý, uvnitř jednolitý šedý. Rozměry: Ø okraje 240; v 244. Výzdoba pouze plastická — svisle protáhlý plochý výčnělek pod okrajem (zachován pouze jeden).

7. Rovný okrajový fragment z nádoby (obr. 7:5). Jemnozrná keramická hmota se slídou, povrch hlazený, černé barvy. Rozměry: š 49; d 44; tl 5. Výzdoba prove-dena dvojhrotým nástrojem v podobě drobných oválných hustě řazených vpichů vytváří pod okrajem souvislý vodorovný pruh ze tří oddělených řad. Spodní řady se dotýkají vrcholy dvou krokvic.

8. Celkem tři menší keramické zlomky s vypíchanou výzdobou, z toho dva okra-jové (obr. 7:3,4). Materiál je jemnozrný, bez slídy. Povrch běžový nebo světle šedý, nehlazený. Výzdoba v jednom případě částečně setřena (obr. 7:6), na zbývajících je tvořena dvojřady střídavého dvojpíchu oválného nebo kosočtverečného tvaru. Pod okrajem je souvislý vodorovný pruh; další motivy nelze rekonstruovat.

9. Nezdobené úlomky silnostěnné keramiky, z toho dva okrajové (obr. 7:1,2). Materiál je jemný, v obou případech se slídou. Povrchy hlazené.

10. Kamenný štípaný artefakt z nažloutle šedého křemence typu Skršín (obr. 7:7; tab. XII:2). Obsahuje převážně čirá subangulární zrna křemene o velikosti do 0,5 mm, která jsou nepravidelně rozmístěna v převládající velmi jemnozrné (lutitické) křemičité základní hmotě (určení a popis podle A. PRICHYSTALA). Rozměry: d 39; š 25; tl 1—4.

11. Drobný kamenný úštěp ze světlého křemene. Rozměry: d 20; š 6; tl 3.

12. Lidské kosterní pozůstatky, celkem 28 kostí ve fragmentárním stavu. Podrobně vyhodnoceny v posudku M. DOČKALOVÉ.

13. Zvířecí kosti. Přepálená kloubní hlavice femuru zajíce (*Lepus variabilis*). Frag-ment žebra zajíce (*Lepus europeus*). Druhý článek prstu — phalanx secunda P II,

skotu (*Bos taurus*). Kloubní hlavice femuru skotu (*Bos taurus*). Určení provedla M. DOČKALOVÁ.

14. Mazanice cihlově oranžové barvy, celkem 446 menších kousků nepravidelného tvaru. Otisky prutů nebyly zjištěny.

ANTROPOLOGICKÝ POSUDEK KOSTERNÍCH POZŮSTATKŮ (MARTA DOČKALOVÁ)

Kosti nalezené na povrchu H 12, hloubka P:

1. Zlomek pravé strany šupiny týlní kosti se zbytkem lambdového lebečního švu, větší část occipitoparietální a menší částí occipitomastoideální. Kost je možné orientovat podle zachovalých zbytků lebečních švů a náznaku průběhu sulcus sinus transversus na vnitřní straně kosti. Horní mediální okraj lebečního fragmentu vytváří hrot, jenž je extrakraniálně ožehnutý. Lebeční šev extrakraniálně i intrakraniálně otevřený ukazuje, že fragment lebeční kosti patřil mladému jedinci. Dle síly kosti je zřejmé, že nešlo o dítě, ale o juvenilního jedince.

2. Úlomek distální části pravé ulny, oba konce fragmentu jsou uštípané. V dutině kosti je usazený sintr, síla kosti odpovídá věku dospělého jedince.

3. Malý ústěp levé fibuly sekundárně odlomený ze spirální fraktury větší části fibuly. Sintrem krytý lem ukazuje na jeho původnost.

4. Drobný fragment z dlouhé kosti dospělého jedince, patrně humeru.

5. Pravý fragment prvního žebra a tři zlomky žeber, nelze přesněji určit.

6. Fragment těla levé stehenní kosti s výraznou svalovou drsnatinou ukazující, že patrně šlo o muže. Lomy na okraji kosti mají charakter spirální fraktury provedené v době, kdy kost byla čerstvá s organickými látkami.

7. Nezvykle robustní zachovalé tělo levé fibuly s odštípanými proximálními a distálními částmi. Vesměs jde o spirální fraktury provedené na čerstvém materiálu, na rozdíl od příčné fraktury sekundárně způsobené asi tlakem půdy. Robustní stavba kosti odpovídá mužskému jedinci.

8. Část pravého (?) žebra, sekundárně zlomeného do dvou zlomků.

9. Článek prstu z dolní končetiny, zachovalá část těla proximálního phalangu má neúplně odlomené okraje.

Kosti nalezené v hloubce 0—20:

10. Ústěp dlouhé kosti se spirální frakturou, povrch lomu zasintrován.

11. Drobný ústěp dlouhé kosti části pravé tibie se zachovalým foramen nutricium.

12. Ventrální strana proximální části tibie dospělého jedince. Není vyloučeno, že jde o téhož jedince. Jako u předcházejících fragmentů jsou i zde lomy zasintrovány.

13. Dva fragmenty laterálněproximální části tibie.

14. Fragment tarsální kosti levé dolní končetiny — os cuneiforme mediale.

15. Malý úlomek žebra.

16. Levá část kosti sedací, os ischii se zachovalou částí acetabula. Tuber ischiadicum — sedací hrbol s výraznými drsnatinami. Kost, patřila dospělému robustnímu jedinci.

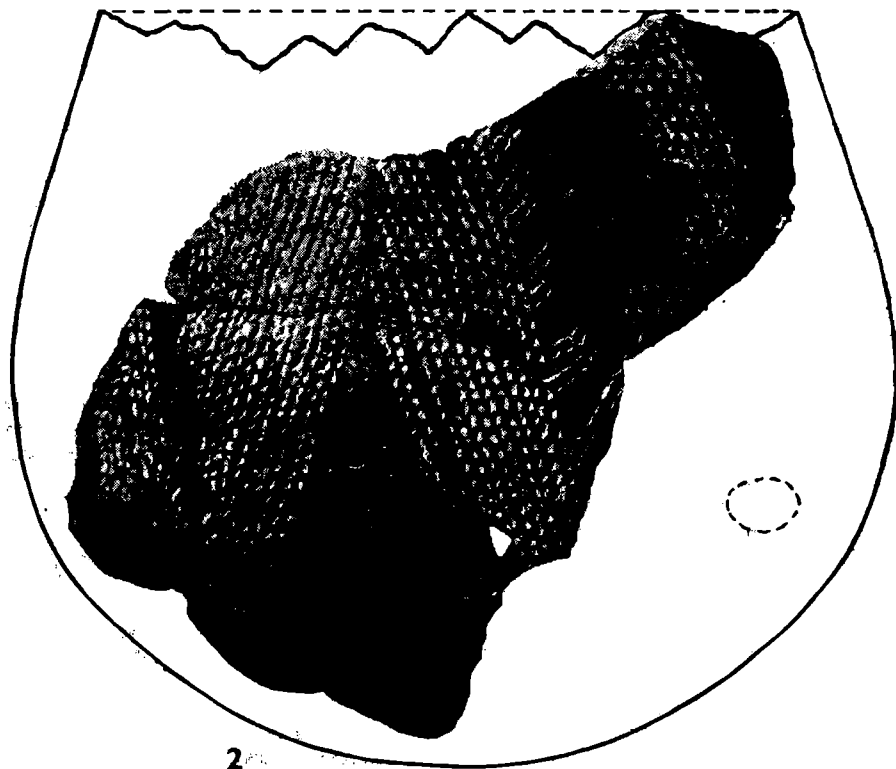
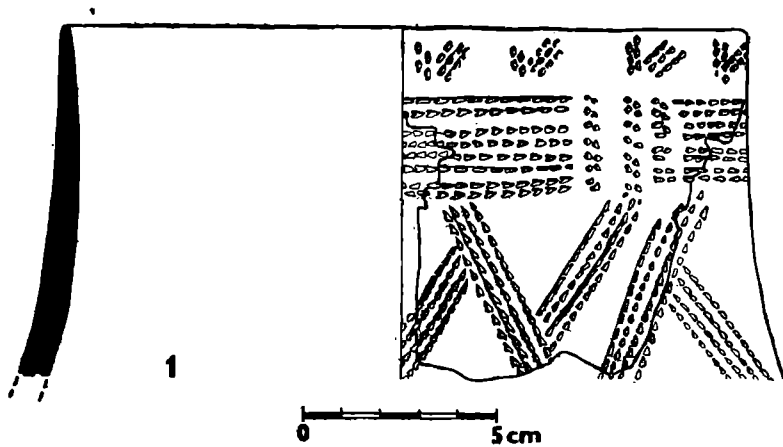
17. Fragment menší části calcanea s vytvořeným hrbolem kosti patní.

18. Úlomek kloubní plošky tarsální kůstky os naviculare s ožehlým povrchem kosti.

19. Fragment tarsální kosti.

20. Pět fragmentů žeber gracilní stavby — snad z dítěte.

21. Zasintrovaný fragment z dlouhé kosti, blíže neurčitelný.

Obr. 6. Těšetice-Kyjovice. Hrob H₁₂. Částečná rekonstrukce hruškovité nádoby zdobené vypíchanou ornamentací.

VYHODNOCENÍ NÁLEZŮ

Hrob H 12 překvapuje na jedné straně bohatstvím a zvláštností inventáře, na druhé straně malým množstvím a torzovitostí lidských kosterních pozůstatků. V porovnání s dříve objevenými hroby H 2, H 5, H 7 a H 10 (KAZDOVÁ—LORENCOVÁ 1985) vyniká v našem případě zvláště početně zastoupená keramika. Za unikátní je třeba považovat nádobku naplněnou čistým červeným pigmentem.

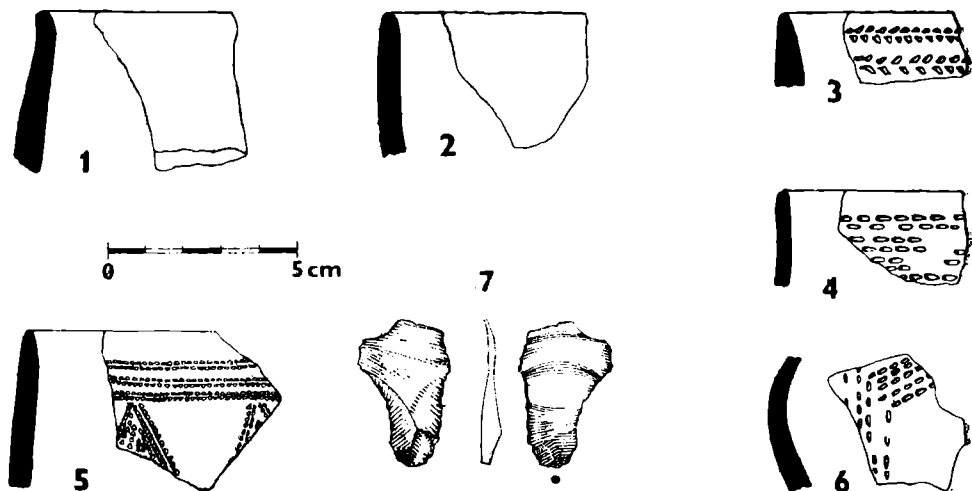
Šest původně patrně celých nádob představuje vzorek keramiky z období kultury s VK zajímavý z několika hledisek. Z technologického aspektu jde o keramiku tvarovanou v ruce. Materiál byl připravován diferencovaně s ohledem na funkci a výzdobu nádob. Pouze miska (2) a pohárek (4) neobsahovaly v hrnčířské hmotě slídu. Úprava povrchu se odbyvala v případě misky a velkých kotlovitých nádob (1,6) jen zběžně s řadou nerovností. Zajímavé je zjištění barevně dokonale jednolitého (šedého) vnitřku těchto nádob, zatímco vnější povrch je různorodý, skvrnitý. Nápadné vnitřní „oko“ na misce (2) — obr. 4a — patrně souvisí se způsobem vypalování, při němž do ní mohla být položena jiná menší nádobka.

Z typologického hlediska jde o jednoduché tvary s důsledně oblou spodní částí bez vyznačeného dna (obr. 4—6; tab. XI:2, XII:1). Přibližně na polovině nádob je patrná asymetrie v průměru okraje a jiné nepravidelnosti. Žádný z keramických jedinců nenese stopy lengyelského tvarového ovlivnění, ani složitější profilace.

Výzdobu lze klasifikovat podle plastických výčnělků, které jsou na kotlovitých nádobách (1,6) svisle protáhlé (obr. 5:3,4), na nádobce (3) s vodorovným otvorem (obr. 5:1; tab. XI:2) a na větší hruškovité nádobě (5) drobné, nevýrazné (obr. 6:2). Uvedené výčnělky jsou začleněny v systému české neolitické keramiky pod čísly 34, 012 a 14 (PAVLŮ—ZÁPOTOCKÁ 1978).

Vypíchaná ornamentace odpovídá z hlediska provedení i podle obsahové stránky, tj. výběrem prvků a motivů, III. fázi kultury s VK podle M. STEKLĚ (1959). Vpich je většinou drobný, v případě pohárku (4) a okrajového fragmentu velmi jemný až miniaturní (obr. 5:2, 7:5). Všechny zdobené exempláře obsahují střídavé dvojpichy, které lze klasifikovat s výjimkou větší hruškovité nádoby (5) podle navrženého kódu číslem 21 (ZÁPOTOCKÁ 1978, 522,531, obr. 15). Na zmíněné hruškovité nádobě (obr. 6) se také objevuje střídavý dvojpich, je však poněkud větší (okolo 3 mm). Pro chronologické zařazení hrobového celku je důležité zjištění, že se při výzdobě nikde nepoužilo tremolové techniky.

Hlavním výzdobným motivem je krokvice (obr. 5:2, 6; tab. XII:1), která je na malé nádobce (4) jen naznačena. Větší část krokve se zachovala na hruškovité nádobě, jejíž spodní část obsahuje krokev nespojenou, ohraničenou řadou střídavých dvojpichů (obr. 6:2). Okrajový výzdobný pruh je na většině keramických jedinců souvislý (obr. 5:2, 7:3—5); v jednom případě je doloženo jeho přerušení mezerou vyplněnou řídkce rozmístěnými dvojpichy (obr. 6:1). V hodnoceném souboru keramiky nebyly zjištěny

Obr. 7. Těšetice-Kyjovice. Hrob H₁₂. Zlomky keramiky a kamenný nástroj z křemence typu Skršín.

šachovnice ani soustavy vodorovných pruhů, což je též v souladu s naznačeným datováním hrobu do III. fáze VK.

Z nekeramického inventáře se v hrobové výbavě objevily dva kamenné artefakty. Jde o morfologicky nevýrazné exempláře, z nichž jeden je však pozoruhodný z hlediska použité suroviny. Větší štípaný artefakt (obr. 7:7; tab. XII:2), zhotovený podle určení A. PŘICHYSTALA z křemence typu Skršín, je v moravském prostředí velmi vzácným importem. Přírodní zdroje tohoto typu křemence (dříve označován jako typ Žatec) se nacházejí v Čechách na Mostecku. V kolekcích štípané industrie z českých neolitických nalezišť převládá jednoznačně mezi západočeskými křemenci právě zmíněný typ Skršín (PŘICHYSTAL 1985, 482). Křemenec skršínské provenience byl mezi početnou ŠI z Těšetic-Kyjovic identifikován poprvé a nepodařilo se ho dosud nalézt na žádné jiné moravské neolitické lokalitě (A. PŘICHYSTAL, sdělení).

Druhý kamenný úštěp pochází z běžně dostupného zdroje (křemene). Jiné kamenné předměty (roztěrače, zrnotěrky) v H 12 nebyly zastoupeny.

Další pozoruhodnou součástí hrobového vybavení tvoří obsah pečlivě chráněné nádoby (3) — červené barvivo (obr. 3; tab. XI:1,2). V dříve objevených těšetických hrobech s VK se nic podobného nenašlo, ani nebyla konstatována přítomnost barviva v zásypu těchto pohřbů (KAZDOVÁ—LORENCOVÁ 1985). I když barvivo není v rituálních pohřebních souvislostech neznámé už od paleolitu, překvapuje v celkovém kontextu nevyhraněného pohřebního ritu kultury s VK nezvyklým, vysoce kultivovaným způsobem uložení. Použití červeného pigmentu v podobě zásypu pohřbených jedinců je známo z období kultury s LnK např. z Rybníků u Krumlova nebo z Vedrovic. Při charakteristice pohřebního ritu se uvádí

přímo zvyk posypávat zesnulého barvivem nebo vkládat do hrobu červenou „rudku“ (STEKLÁ 1956, 720).

V době kultury s VK se už barvivo v hrobech jako zvyk nepřipomíná. Z území Čech se uvádí v soupisu pohřebišť jen dvě lokality s červenou „rudkou“ (STEKLÁ 1956, 712). Jde o kostrový hrob z Litoměřic a nález lidských pozůstatků v jámě s popelem, dvěma kousky rudky a částí drtidla z Mostu (STEKLÁ 1956, 712). Za jedinou volnou analogii k situaci v těšeticím hrobu H 12 by se mohl považovat hrobový celek z Prahy-Troje, odkud A. STOCKÝ upozorňuje na nádobu, v níž bylo nalezeno červené barvivo (STOCKÝ 1926, 68, tab. L:2). Bližší nálezové okolnosti včetně údajů o množství a kvalitě barviva nejsou známy. Ani nově prozkoumané rituální pohřebiště kultury s VK v Miskovicích nepřinášejí v tomto směru srovnatelné analogie, i když z jiných hledisek je jeho publikace velmi cenným zdrojem poznatků např. ke způsobu ukládání lidských pozůstatků nebo jednotlivých součástí hrobového inventáře (ZÁPOTOCKÁ 1981, 26,28).

Důležitá otázka provenience červeného pigmentu z H 12 zůstává zatím nezodpovězena, protože nejsou ještě dokončeny a vyhodnoceny jeho rozbor, kterých se ochotně ujal A. ZEMAN.

Z Á V Ě R

Hrob H 12 odkrytý v Těšeticích-Kyjovicích při jihozápadním okraji plochy A 1 je pátým hrobovým celkem, který na uvedené lokalitě patří bezpečně kultuře s vypíchanou keramikou. Jeho objev je závažný z několika důvodů:

Rozšiřuje dosud malý počet pohřbů lidu s VK na území Moravy. Zvláštní stav zachování a uložení lidských pozůstatků, které pocházejí z několika jedinců různého stáří, kontrastuje s charakterem hrobového inventáře. S ohledem na pečlivě uloženou posmrtnou výbavu je nutné H 12 považovat za celek rituální, přinášející další poznatky k málo vyhraněnému způsobu pohřbívání v období kultury s VK na Moravě.

Nález nádoby s červeným barvivem patří k vzácným dokladům znalosti a shromažďování přírodních pigmentů ještě před příchodem lengyelského lidu na Moravu, jak vyplývá z rozboru tvarů a ornamentace vypíchaných nádob, které umožňují datovat hrobový celek na úroveň střední fáze kultury s VK. Samotná přítomnost barviva v hrobových souvislostech není tak překvapující, jako spíše způsob jeho uchování a uložení.

Hrob H 12 je pozoruhodný i z hlediska přítomnosti kamenného artefaktu z křemence typu Skršín, který byl v moravském prostředí zaznamenán poprvé. Jeho přírodní zdroje naznačují na možné kontakty těšeticího osídlení s vypíchanou keramikou se severozápadními Čechami.

LITERATURA

- KAZDOVÁ, E. 1988: Osídlení lidu s vypíchanou keramikou v Sutnách u Těšetic-Kyjovic, SPFFBU E 33, 109—120.
- KAZDOVÁ, E.—LORENCOVÁ, A. 1985: Společný hrob tří jedinců s vypíchanou keramikou z Těšetic-Kyjovic, okr. Znojmo, SPFFBU E 30, 7—22.
- PAVLŮ, I.—ZÁPOTOCKÁ, M. 1978: Analysis of the Czech Neolithic Pottery. Praha.
- PŘICHYSTAL, A. 1985: Štípaná industrie z neolitického sídliště v Bylanech (okr. Kutná Hora) z hlediska použitých surovin a jejich provenience, AR XXXVII-4, 481—488.
- STEKLA, M. 1956: Pohřby lidu s volutovou a vypíchanou keramikou, AR VIII-5, 697—723.
- STEKLA, M. 1959: Třídění vypíchané keramiky, AR XI, 211—260.
- STOCKÝ, A. 1926: Pravěk země České I. Věk kamenný, Praha.
- ZÁPOTOCKÁ, M. 1978: Ornamentace neolitické vypíchané keramiky: technika, terminologie a způsob dokumentace, AR XXX-5, 504—534.
- ZÁPOTOCKÁ, M. 1981: Bi-ritual Cemetery of the Stroked-Pottery Culture at Miskovice, District of Kutná Hora. In: Sborník Nouvelles archéologiques dans la Rép. soc. Tchéque, Praha, 26—31.

THE GRAVE H 12 WITH STROKE-ORNAMENTED WARE AND RED COLOURING IN TĚSETICE-KYJOVICE

In 1987 a grave belonging to the culture with stroke-ornamented ware was excavated in the south-western part of the A 1 area (Fig. 1). During the last 20 years of systematic excavations in Těšetice, there have been excavated five graves: H 2, H 5, H 7, H 10, and H 12. The last mentioned grave is very remarkable both from the viewpoint of special charitable gifts, and the state and position of human skeleton remains.

The pit was of oval shape, 184 × 155 cm (Fig. 2). The bones and grave inventory were situated in a very shallow place, they were found in fragments on the surface of the feature, maximum depth 21 cm. The grave contained six originally complete vessels found in the longer axis of the feature (Fig. 2, Plate VII—IX). A bigger vessel of a kettle shape and a small bowl were situated upside down, and two smaller natural pigment was 558 grams and it did not occur anywhere else but in this vessel. Another surprise of the grave inventory was a stone artifact made of quartzites, the Skršín-type, according to the design by A. Přichystal. The mentioned type of quartzites can be found only in north-western Bohemia, near the town of Most, and it is a completely foreign raw-material in Moravia.

The pottery (1—6) is ancient from the typological viewpoint, without any Lengyel-shape influence (consistently rounded lower parts of the vessels without marked bottoms — Fig. 5,6). The ornaments made by strokes correspond with the 3rd phase of the culture with stroke-ornamented ware.

The grave contained four animal bones and twenty-eight human bones without anatomic order in fragmentary state. According to Mrs M. Dočkalová's anthropological analysis, these remains belonged both to the older children (juvenile individuals), and to the adults, their number is unknown. It was found by the anthropological analysis that it contained fragments which must have been done on the

fresh bones by a blunt subject. Two human bones were scorched, one animal bone was burnt in two parts.

The excavation of the grave H 12 is important for many reasons: It extends a small number of graves in Moravia from the period of the culture with stroke-ornamented ware. It brings another knowledge to variable funeral ritual. It documents the knowledge and gathering of natural colouring (e. g. for ritual purposes) still before the Lengyel people had come to Moravia. The individual free analogy of this type occurred in Prague-Troja; single small clods of colouring were found in the graves in Litoměřice and Most. The most remarkable point is that the presence of quartzites, the Skršín-type, has been recorded for the first time in Moravia. Its natural resources suggest some possible contacts between the settlement with stroke-ornamented ware in Těšetice and the north-western part of Bohemia..

